

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

FORMATION THE CORPORATE SECURITY SYSTEM OF THE ENTERPRISE: METHODOLOGICAL FOUNDATIONS

Сьогодні в Україні зроблено лише перші кроки, які покликані сприяти поширенню корпорації як найбільш ефективної форми організації бізнесу. Використання переваг корпорації в конкурентній боротьбі можливе за умови забезпечення на належному рівні її корпоративної безпеки. Сьогодні існує лише кілька визначень терміна «корпоративна безпека», а теоретико-методологічні підходи, методичні основи та практичні рекомендації перебувають на стадії формування. Обґрунтовано власне визначення корпоративної безпеки як діяльності, спрямованої на досягнення взаємоузгоджених корпоративних інтересів шляхом ефективного використання наявних ресурсів та захисту від негативної дії загроз, що уможливило формування безпечних умов для стійкого розвитку підприємства. Обґрунтовано, що забезпечення корпоративної безпеки можливе за умови створення відповідної системи. Визначено та обґрунтовано концептуальні основи формування системи корпоративної безпеки українських підприємств.

Ключові слова: корпорація, корпоративна безпека, безпека, загроза, інтерес, система, підприємство.

Сегодня в Украине сделаны лишь первые шаги, которые призваны способствовать

распространению корпорации как наиболее эффективной формы организации бизнеса. Использование преимуществ корпорации в конкурентной борьбе возможно при условии обеспечения на должном уровне ее корпоративной безопасности. Сегодня существует лишь несколько определенных термина «корпоративная безопасность», а теоретико-методологические подходы, методические основы и практические рекомендации находятся в стадии формирования. Обосновано собственное определение корпоративной безопасности как деятельности, направленной на достижение взаимосогласованных корпоративных интересов путем эффективного использования имеющихся ресурсов и защиты от негативного воздействия угроз, что делает возможным формирование безопасных условий для устойчивого развития предприятия. Обосновано, что обеспечение корпоративной безопасности возможно при условии создания соответствующей системы. Определены и обоснованы концептуальные основы формирования системы корпоративной безопасности украинских предприятий.

Ключевые слова: корпорация, корпоративная безопасность, безопасность, угроза, интерес, система, предприятие.

УДК 338.24.021.8

Шира Т.Б.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансово-економічної
безпеки, обліку і оподаткування
Українська академія друкарства

Shyra Taras

Ukrainian Academy of Printing

Today, only the first steps have been taken in Ukraine, which are designed to facilitate the spread of the corporation as the most effective form of business organization. Taking advantage of a corporation's competitive struggle is only possible after the providing its corporate security at the proper level. Today, there are only a few definitions of the term "corporate security", and theoretical and methodological approaches, methodological foundations and practical recommendations are in the formative stage. To substantiate the conceptual foundations of the formation of the corporate security system of Ukrainian enterprises, the following methods were used: induction and deduction, comparison and systematization – in the study of the essential characteristics of the terms "enterprise security system" and "corporate security system"; synthesis and analysis – to justify the composition of the conceptual foundations of the formation of the corporate security system of the enterprise; morphological analysis – to clarify the content of the conceptual foundations of the formation of the corporate security system of the enterprise; graphic – for visual presentation of theoretical and methodological material; abstract logical – for theoretical generalizations and conclusions of the study. The own definition of corporate security as an activity aimed at achieving mutually agreed corporate interests through the effective use of available resources and protection from the negative impact of threats, makes it possible to create safe conditions for the sustainable development of the enterprise. The existing approaches to the formation of a security system at the enterprises, which are formed in the publications of Ukrainian scientists, are characterized. Considered the existing practice of security in enterprises in Ukraine. The expediency of determining the conceptual foundations of the formation of a corporate security system has been substantiated. Among such conceptual foundations, the uniqueness, consistency, complexity, autonomy, availability of a reserve, effectiveness, adaptability, timeliness of response to a security change are highlighted. It is proved that certain methodological foundations must be applied in the conditions of each enterprise, while the other components of the process of formation and functioning of the corporate security system must take into account the specifics of the financial and economic activities of the enterprise. It is substantiated that the process of forming a corporate security system should be related to the life cycle of the enterprise. In Ukraine, there are separate cases when such a system should be created, or be subject to change by a significant complication, under the influence of transformational changes in the national economy.

Key words: corporation, corporate security, security, threat, interest, system, enterprise.

Постановка проблеми. Забезпечення корпоративної безпеки українських підприємств є не лише актуальною, а й надскладною для вирішення проблемою. Важливість обґрунтовується розвитком корпоративного сектору та його спроможністю стабілізувати ситуацію в національній економіці, а отже, зменшити соціальну й політичну напруженість. Складність проблеми зумовлена швидкою зміною ситуації та, як наслідок, наявністю труднощів зі створення інформаційної основи, проведенням аналітичних досліджень, можливістю апробації та запровадження в практичну діяльність. Має

місце ситуація, коли сформовані теоретичні розробки не здатні сприяти вирішенню проблеми внаслідок уже відмінних фактичних умов від заданих. Можна стверджувати, що науковці змушені систематично переглядати свої погляди та вдосконалювати теоретико-методологічні засади забезпечення безпеки підприємств, реагуючи на зміну ситуації в національній економіці, опираючись при цьому значною мірою на досвід діючих суб'єктів господарювання, враховуючи їхні перемоги та невдачі в кожній окремій ситуації. Окремі позиції, попри змінність параметрів функціонування укра-

їнських підприємств, залишаються доведеними і до їх числа належить необхідність створення системи безпеки, в нашому трактуванні – системи корпоративної безпеки. Саме відповідно до системного підходу збереження підприємства як соціально-економічної системи потребує створення системи нижчого порядку – системи корпоративної безпеки, яка й повинна забезпечити належний рівень стійкості, адаптивності, життєздатності, надійності і т. д. підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням забезпечення безпеки підприємств багато уваги приділяють вітчизняні та закордонні вчені, зокрема: Л. Абалкін, О. Ареф'єва, І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, Т. Васильців, З. Герасимчук, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, В. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мунтян, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, В. Франчук, Л. Шемаєва, С. Шарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Однак доцільно відзначити недостатню увагу науковців щодо формування поняття «корпоративна безпека» та визначення концептуальних основ її забезпечення в умовах українських підприємств.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні концептуальних основ формування системи корпоративної безпеки українських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Здійснений науковий пошук дав змогу виявити, що проблемі забезпечення корпоративної безпеки не приділяється належна увага. Так, сьогодні існує лише кілька визначень цього терміна, а теоретико-методологічні підходи, методичні основи та практичні рекомендації перебувають на стадії формування. Для прикладу процитуємо два визначення корпоративної безпеки. У науковій роботі П. Кравчука цей термін визначено як «...стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, що гарантує найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів суб'єктів господарювання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного розвитку» [3, с. 166], тобто автор ставить акцент на важливості захисту бізнесу та ефективному використанні наявних ресурсів. В. Франчук подає корпоративну безпеку як «...стан корпоративної системи в межах граничних значень і здатність протидіяти загрозам та забезпечувати реалізацію власних інтересів» [5, с. 162], тим самим наголошуючи на важливості формування системи корпоративної безпеки для ефектвної протидії загрозам.

У нашому дослідженні вважаємо за доцільне під час формування визначення корпоративної безпеки спиратися на суть двох базових понять, тобто «безпека» та «корпорація». Корпоративну безпеку в нашому розумінні можна визначити як

діяльність, спрямовану на досягнення взаємоузгоджених корпоративних інтересів шляхом ефективного використання наявних ресурсів та захисту від негативної дії загроз, що уможливує формування безпечних умов для стійкого розвитку підприємства.

Досягнення та підтримання належного рівня корпоративної безпеки, тобто такого рівня, який забезпечує стійкість підприємства, стабільність його фінансово-господарської діяльності та досягнення інтересів учасників [4, с. 23], можливе за умови створення системи корпоративної безпеки.

Умови ведення бізнесу в нашій країні змусили суб'єктів господарювання вдосконалити або ж інстинктивно створити різного рівня складності системи безпеки. Їхні завдання полягають у фізичному захисті території та здійсненні ділової розвідки і реалізації контррозвідувальних заходів. Характерна й суттєва відмінність у ресурсному та організаційному забезпеченні, інтенсивності взаємодії з правоохоронними органами та результативності дій суб'єктів безпеки. Спільним є усвідомлення, що лише через забезпечення безпеки є можливість збереження та розвитку бізнесу.

У науковій літературі представлено різні погляди на сутність систем безпеки, здебільшого вони пов'язані зі створенням системи економічної безпеки підприємства. В основі більшості визначень лежить класичне трактування системи, тобто як сукупності елементів. Так, Т. Іванюта та А. Заїчковський подають систему економічної безпеки підприємства як «...обмежену множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу» [1, с. 25]. Щодо складу такої сукупності, то тут погляди науковців стосовно об'єктів та суб'єктів є узгодженими, а щодо інших елементів – певним чином різняться. Т. Іванюта та А. Заїчковський [1, с. 25] додають ще механізм забезпечення та політику безпеки, а у розумінні Л. Шемаєвої цими елементами повинні бути «...наукові підходи, нормативно-правова база політика, стратегія, концепція, принципи, функції, завдання, методи та засоби, що спрямовані на забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів суб'єкта господарювання, а також на захист цих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [6, с. 115].

Уважаємо за доцільне приділити увагу ще двом підходам до трактування сутності системи економічної безпеки підприємства. Імпонує точка зору науковців під керівництвом Г. Козаченко [2, с. 107], які під час визначення цієї системи акцентують увагу на її гнучкості, інтегрованості та відкритості. На нашу думку, саме ці параметри є найбільш важливими в умовах складно прогнозованої зміни середовища функціонування та передбачають більш ефективне використання наявних ресурсів для розроблення і реалізації

захисних заходів суб'єктами безпеки. Цікавим є й погляд В. Франчука, який обґрунтовує сутність системи забезпечення економічної безпеки акціонерного товариства як «...сукупність необхідних взаємопов'язаних елементів, діяльність яких спрямована на протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам із метою захисту корпоративних економічних інтересів і загалом створення безпечних умов для розвитку» [5, с. 156]. У цьому визначенні в контексті досліджуваної проблеми важливим є акцентування уваги на захисті корпоративних економічних інтересів. Поруч із цим стосовно українських підприємств більш коректно говорити про взаємоузгоджене досягнення інтересів усіх учасників. Цей момент є важливим у кількох ракурсах: по-перше, джерелом виникнення внутрішніх загроз на українських підприємствах є саме неузгодженість інтересів учасників, а вирішення цієї важливої проблеми уможливорює забезпечення безпеки підприємства на належному для його функціонування та розвитку рівні; по-друге, загальні інтереси підприємства лише частково узгоджуються з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, а отже, логічним є захист корпоративних інтересів; по-третє, узгодження та захист інтересів повинно бути одним із ключових завдань системи корпоративної безпеки.

Сучасний етап передбачає активізацію наукових пошуків у сфері забезпечення безпеки виходячи з фактичної потреби підприємницьких кіл та трактування суті корпоративної безпеки як більш широкого поняття порівняно з економічною безпекою. Водночас цінні наукові напрацювання стосовно економічної безпеки не можна відкидати, їх необхідно використовувати як основу, вдосконалювати та адаптувати до нових умов ведення бізнесу. Ця теза має безпосереднє відношення і до

процесу формування та функціонування системи корпоративної безпеки підприємства. Відповідно, у подальшому під час викладення методичних основ нами будуть узагальнюватися й критично оцінюватися результати наукових досліджень щодо системи економічної безпеки та її основних функціональних складників (фінансового, кадрового і т. д.).

Уважаємо за доцільне визначити методологічні основи формування системи корпоративної безпеки підприємства (рис. 1).

Коротко розглянемо сутність запропонованих методологічних основ:

– унікальність, тобто максимальне врахування специфіки фінансово-господарської діяльності певного підприємства (форму власності, вид економічної діяльності, масштаб діяльності, підпорядкованість та середовище функціонування і т. д.);

– узгодженість, тобто наявність тісних зв'язків з усіма функціональними підрозділами підприємства. Адекватна та швидка реакція на ризики та загрози можлива у разі своєчасного надходження інформації, оцінювання, прийняття рішень та взаємоузгодженої реалізації захисних заходів. Вертикальна та горизонтальна інтеграція служби безпеки в організаційну систему підприємства повинна сприяти зростанню його захищеності;

– комплексність. Увага суб'єктів безпеки повинна бути зосереджена на всіх функціональних складниках, оскільки відсутність реакції на вплив певної загрози спричиняє не лише її посилення та зростання втрат, а й стає джерелом виникнення інших загроз;

– автономність. Виділення ресурсів на створення та в подальшому вдосконалення системи безпеки повинно бути передбачено економічною стратегією підприємства та конкретизовано у відпо-

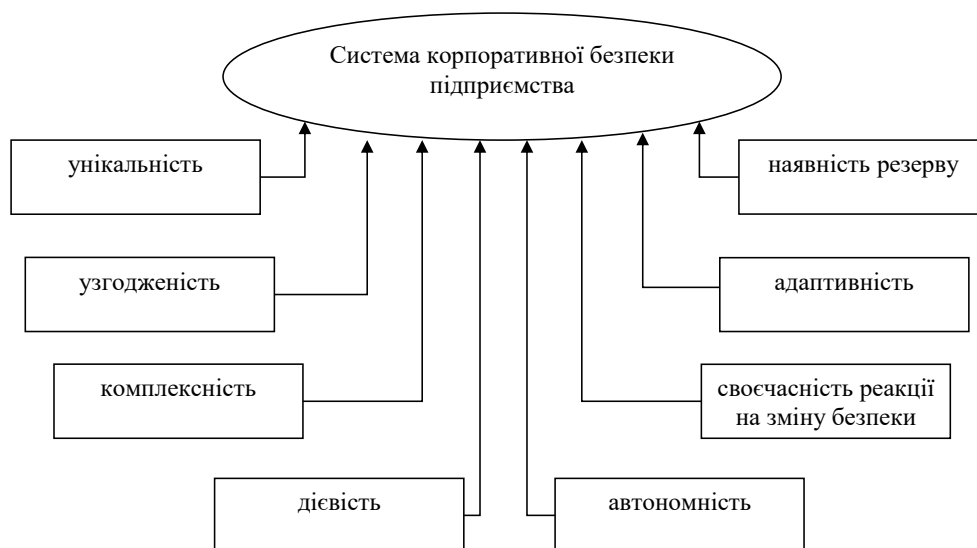

Рис. 1. Методологічні основи формування системи корпоративної безпеки підприємства

відних тактичних планах. Хибним є прив'язування цих витрат до показників діяльності підприємства, зокрема як певний відсоток від чистого доходу. Витрати повинні плануватися виходячи з поточного рівня безпеки, встановлених внутрішніх нормативів, плану реалізації захисних заходів, прогнозів зміни впливу ключових зовнішніх та внутрішніх загроз. Витрати повинні виділятися рівномірно, згідно з планом упродовж календарного періоду;

– наявність резерву. У фінансуванні служби безпеки доцільно передбачити дві програми: першу – для підтримання її в діючому стані та реалізації профілактичних заходів; другу – для здійснення захисних заходів протидії певній загрозі, які вимагають додаткових ресурсів (фінансових, кадрових, матеріальних, інформаційних). Формування резервів уможливорює здійснення адекватної та своєчасної реакції на події, які складно передбачити, але результативність дій в яких забезпечує підтримання безпеки на рівні, встановленому внутрішніми нормативами;

– дієвість. Виключно спостереження за зміною ситуації, тобто надання переваги пасивній тактиці, з фіксуванням наслідків зміни рівня безпеки є хибним підходом. Забезпечення необхідного рівня корпоративної безпеки можливе за умови своєчасного визначення ризиків й ідентифікації загроз та формування необхідного інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень і реалізації захисних заходів;

– адаптивність. Здатність внести необхідні зміни у процес забезпечення корпоративної безпеки відповідно до динаміки основних параметрів фінансово-господарської діяльності підприємства та впливу зовнішнього середовища функціонування;

– своєчасність реакції на зміну безпеки. Результативність дій суб'єктів безпеки визначається здатністю прогнозувати можливі зміни й уживати найбільш доцільні заходи. Попередження або ж нейтралізація на ранніх етапах розвитку загроз потребує суттєво меншого ресурсного та організаційного забезпечення порівняно з реакцією по факту розгортання подій.

Визначені методологічні основи повинні бути застосовані в умовах кожного підприємства, інші ж складники процесу формування та функціонування системи корпоративної безпеки будуть відмінними.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи, доцільно ще раз підкреслити, що формування системи корпоративної безпеки не може бути миттєвим, навпаки, це тривалий процес із поетапним виконанням процедур, пов'язаних із необхідністю виконання першочергових завдань. Логічно формування такої системи повинно бути пов'язаним із життєвим циклом підприємства, але специфіка трансформації національної економіки,

зокрема приватизаційні процедури, вимагає пришвидшення чи перехід на наступний етап або ж створення в умовах існуючих суб'єктів господарювання з десятилітньою історією функціонування. За таких умов створення системи корпоративної безпеки супроводжується внесенням змін в існуючу організаційну структуру підприємства, переспрямування ресурсного забезпечення. Йдеться фактично про «ламання» підприємства під змінні умови ведення бізнесу. Цей крок вимушений і необхідний, оскільки без нього жодний суб'єкт господарювання нездатний вижити. Якщо ж концептуальні основи корпоративної безпеки застосовуються під час започаткування бізнесу, то кожен етап життєвого циклу підприємства супроводжується внесенням необхідних змін у функціонування такої системи, створення багаторівневого комплексного захисту. Більше того, у подальшому йдеться не лише про захист, а й про здатність активно впливати на зовнішнє середовище, хоча б на діяльність контрагентів та місцевих органів влади, громадські організації і т. д., що сприяє отриманню та використанню додаткових ринкових можливостей.

Подальшого дослідження потребує розроблення методичних засад оцінювання корпоративної безпеки в умовах українських підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства. Київ : ЦУЛ, 2009. 54 с.
2. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.
3. Кравчук П.Я. Сутність та передумови виникнення поняття корпоративної безпеки підприємства. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2005. № 1. С. 165–170.
4. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А.М. Штангрета. Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.
5. Франчук В.І. Теоретичні засади корпоративної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 7. С. 161–167.
6. Шемаєва Л.Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією із суб'єктами зовнішнього середовища : монографія. Київ : НУПМБ, 2009. 357 с.

REFERENCES:

1. Ivaniuta, T. M., Zaichkovskiy, A. O. (2009), *Ekonomiczna bezpeka pidpriemstva* [Economic security of the enterprise]. CzUL, Kyiv, (in Ukrainian).
2. Kozachenko, H. V., Ponomarov, V. P., Liashenko, O. M. (2003), *Ekonomiczna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of providing]. Libra, Kyiv. (in Ukrainian)

3. Kravchuk, P. Ya. (2005), *Sutnist ta peredumovy vynyknennia poniattia korporatyvnoi bezpeky pidpriemstva [The essence and prerequisites for the emergence of the concept of enterprise corporate security]*. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky*. 2005, Vol. 1: 165–170 (in Ukrainian).

4. Shtanhret, A. M. (2017), *Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpriemstva [Accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise]*. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, (in Ukrainian).

5. Franchuk, V. I. (2009), *Teoretychni zasady korporatyvnoi bezpeky [Theoretical foundations of corporate security]*. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2009, Vol. 7: 161–167 (in Ukrainian).

6. Shemaieva, L. H. (2009), *Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva na osnovi upravlinnia stratehichnoiu vzaiemodiiieu z subiektamy zovnishnoho seredovyshcha [Ensuring the economic security of the enterprise on the basis of strategic interaction with the subjects of the environment]*. NUPMB, Kyiv, (in Ukrainian).